

BUITEN

6^E JAARGANG N^O. 10.

ZATERDAG 9 MAART 1912.



ZWITSERLAND OP ZIJN MOOIST. FRAUENKIRCHE.



INHOUD:

CHARLES DICKENS, DOOR EDWARD B. KOSTER . . .	BLZ. II2
UIT LIMBURG, DOOR JOANNES REDDINGIUS . . .	„ II3
AVONDGEBED (GEDICHT), DOOR M. M. BLANKERT . . .	„ II3
DE HOLTMEULEN OF HOLTMÜHLE BIJ TEGELEN (L.) EN	
HET DORP, DOOR A. F. VAN BEURDEN, GEÏLLUSTR. BLZ. II4—II7	
EEN TOCHTJE DOOR DE HAARLEMMERMEER DOOR NINA BLZ. II7	
ZWITSERLAND OP ZIJN MOOIST. ILLUSTRATIES BLZ. III EN II8—II9	
LENTEBODEN, DOOR K. SIDERIUS, GEÏLLUSTREERD . . .	BLZ. I20
MURBEKLEEDING MET VRUCHTBOOMEN, DOOR DE GREEFF,	
GEÏLLUSTREERD.	„ I21
'T KNEUTJE, DOOR A. B. WIGMAN, GEÏLLUSTREERD. . .	„ I22

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.



CHARLES DICKENS.

7 FEBRUARI 1812—9 JUNI 1870.

VOLGT mij naar Old England honderd jaar terug. Het is winter. Overal sneeuw buiten: één wijde, witte uitgestrektheid, waaruit op enkele plaatsen een boom of struik oppiekt. Hier en daar blinkt een sloot. In de verte pinkelt het eenzame licht van een hoeve, want de dag neigt ten avond en nog slechts een matroede nagloeiing van schemerend purper toeft dralend aan de kim. Wat is die donkere vlek daar op verre afstand? Langzaam, langzaam nadert het, wordt grooter en rekt zich uit, maakt zich eindelijk geheel los uit de omgeving, en we hooren het lustig knallen van een zweep en het gerekte getoeter van een posthoorn. Het is de postkoets, zwaar zwoegend met krakende wielen over de knerpende sneeuw. De damp slaat er uit en de paarden zijn moe. Maar gelukkig is de herberg nabij en daar houdt de koets stil. De treeplank wordt neergelaten, uit de koets komt . . . hé, zie ik goed . . . wie is dat oudachtige heertje die er meer uitrolt dan uitstapt, met zijn bolle gezicht, zijn bolle brilleglazen en zijn bolle buikje, zijn kuitebroek en zijn half-hoogen hoed? Wel zeker, dat is Mr. Pickwick! Hoe maakt u 't, Mr. Pickwick? En wie volgen hem daar? O, we zien 't al, 't is zijn lijfgarde, 't zijn zijn gezworen kameraden, zijn getrouwen, „drie vrienden in nood en in dood”, Augustus Snodgrass, Nathaniel Winkle en Tracy Tupman! De eerste slaakt een bloemrijken versregel, de tweede een Zondags-jagerskrachtterm en de derde een verliefde zucht. En wie komt daar de gelagkamer binnen in suffisanten das en stevige bedekking van geweldige jas en plechtstatige kraag, zijn stoere gezetheid beschermend en omhullend; wie vraagt er dadelijk om een grog, een sterke met veel rum, dat is immers vader Tony Weller! En last not least verschijnt met de bagage onze onvergetelijke en onbetaalbare vriend Sam Weller, en zodra hij de gelagkamer binnenkomt wordt die één en al glimlach en blijheid, en vader Tony heft zijn glas op en roept: „Here's to your health, Sam!”

Ook de wereldstad, de leviathan onder de steden, ligt onder de sneeuw. Hoog rijzen de Parlementsgebouwen in ranke fijnheid tegen de winterlucht geëst en de Theems vloeit trager, hier en daar geslagen in kluisters van ijs. St. Paul's Cathedral beurt zijn eervaarden dom omhoog, wit-besneeuwd, passend bij zijn achtbaren leeftijd. Door dat Londen was het dat Charles Dickens later zou wandelen, uren en uren lang, namen lezend en mensen bespiedend en alles waarnemend wat er maar waar te nemen was. Want het vermogen om op te merken en in zich op te nemen was buitengewoon in hem ontwikkeld en met zijn fantasie omdroomde hij dan al het geziene. Sir Arthur Helps, een van zijn vrienden, kort na Dickens' dood over hem schrijvend, zei dat tegen twee dingen die hij gezien en opgemerkt had, Dickens er negen had waargenomen. Trouwens Dickens kende ter af-

wisseling van zijn geestelijken arbeid geen grooter genot dan wandelen. Vroeger placht hij paard te rijden, mijlen en mijlen ver, maar later wandelde hij evenveel mijlen als hij vroeger reed, en dan door Londen, en liefst bij nacht. Zoo had de vreemde, geheimzinnige, van menschenlevens wemelende stad de grootste bekoring voor hem! In den vreemde, waar hij nu en dan vertoefde: Genua, Lausanne, Boulogne, Amerika, had hij altijd heimwee naar Londen, zijn tooverlantaarn, als hij het noemde. Daar worden nog verschillende plekken aangewezen die in verband staan met zijn werken: zoo geeft de *Ill. London News* van 10 Febr. l.l. niet minder dan twintig afbeeldingen die betrekking hebben op plaatsen en gebeurtenissen in zijn romans benevens facsimile's van den tekst van *David Copperfield* en *Edwin Drood*, aan welken laatsten onvoltooiden roman, waarvan de volle titel *The Mystery of Edwin Drood* luidt, hij nog een dag vóór zijn dood werkte. 1) Hij schreef toen min of meer onder den invloed van zijn vriend Wilkie Collins, auteur o.a. van *The Woman in White* en dergelijke ingewikkelde sensationeele verhalen, welke invloed vooral in zijn latere werken hier en daar te voorschijn komt. Merkwaardig is het dat juist onder de laatste woorden die hij schreef er zijn van onaardsche kleur en stemming, alsof hij een voorgevoel had van het naderend einde. Hij gewaagt daar van glorievollen zomerzonneshijn, van de wisselende verschuivende lichten die de stad van zijn verbeelding omtoveren tot een verheven woon, van de bedwelmende geuren uit weide en tuin, van verrijzenis en wedergeboorte. Wars van alle theologische en kerkelijke haarkloverijen was Dickens een eenvoudig Christen, die zijn kinderen in zijn testament, gedateerd 12 Mei 1869, aanspoorde zich te laten leiden „by the broad teaching of the New Testament in its broad spirit, and to put no faith in any man's narrow construction of its letter here or there”.

Onvermoeid wandelaar als hij was, was hij ook een onvermoeid werker. Hij arbeidde in den regel overdag, en evenals Goethe liefst in de morgenuren. Soms moest hij door de enorme drukte en door de verplichtingen die hij op zich had genomen dubbele tijden werken en tot laat in den nacht schrijven. Aangezien zijn romans in afleveringen van tijdschriften uitkwamen (eerst in *Master Humphrey's Clock*, later in *Household Words* en *All the Year Round*) durfde hij geen betrekkelijk kalm en onavontuurlijk nummer te riskeeren, hoe gewenscht dit overigens in de ontwikkeling van het verhaal mocht zijn. Eerst werkte hij een maand vooruit, later iets meer, zoodat hij zoowel op den gang van het volledige verhaal als op de economie van de verschillende gedeelten moest letten. Bovendien was elk deel, dat eenmaal was verschenen, onveranderlijk en onherroepelijk. Als, wat somtijds gebeurde, de een of andere wijziging bij 't voortgaan van 't verhaal gewenscht bleek, dan was 't onmogelijk iets te veranderen in de hoofdstukken, die al in de handen van het publiek waren, en ze daardoor beter met de nieuwe in overeenstemming te brengen. Daaraan is het toe te schrijven dat zijn boeken wel eens rammelen en minder goed gecomponeerd blijken — trouwens de intrigue was Dickens' kracht niet — maar daardoor komt het ook dat zijn boeken zoo volgepakt zijn met leven, zoo „strotzen” van avonturen, waarbij zijn geweldige fantasie hem zoo uitstekend te pas kwam. Want al zijn boeken *leven*, leven van een kloppende, intense beweging en bewegelijkheid; ze spelen wel is waar dikwijls in een min of meer onwezenlijke wereld, maar ze *spelen*, ze zijn een *tooneel* met een *handeling* van de meest wisselende tafereelen.

Velen van zijn personen zijn op 't randje van het karikaturale, anderen zijn karikaturen „pure and simple”, weer anderen zijn simpel in de beteekenis van onwijs.

Denkt eens aan Mr. Dick in *David Copperfield*, die in het stuk dat hij over zichzelf opstelt het hoofd van Karel I maar niet kwijt kan raken; dat noodlottige onthoofde hoofd komt er telkens op een geheimzinnige manier binnensluipen, hoe hij 't er ook uit probeert te houden; en toch, met wat een aandoenlijke genegenheid en trouw hangt hij zijn weldoenster Betsy Trotwood aan, die hem voor opsluiting in een gesticht heeft bewaard! Denkt aan Barnaby Rudge in den roman van dien naam (een van zijn historische romans, de andere is *A Tale of Two Cities*; Thackeray schreef er ook twee: *Henry Esmond* en *The Virginians*), en aan Lord George Gordon eveneens in *Barnaby Rudge*. Mr. Toots is ook vrijwel een arme van geest, in *Dombey and Son*. Hij is de vleeschgeworden bedeesheid, een „Verdant Green” van het eerste water, en als hij sterft van verlangen naar een vrouw, die een ander krijgt omdat hij haar niet heeft durven vragen, dan berust hij met zijn gewone stopwoord: „It's of no consequence”. En wat te zeggen van Mr. Toodle uit hetzelfde boek, den man die om zoo te zeggen drie bestaansvormen heeft: eten en drinken in zijn familiekring, als een razende Roelant rennen door het land en uitrusten van zijn vermoeienissen? En wat van het echtpaar Witterly uit *Nicholas Nickleby*? Een buitengewoon zot paar menschen, met een soort van religieus-fanatieke vereering voor lords. Mr. W. leeft een dag lang in een duizeling van geluk omdat hij een echten lord een hand heeft mogen geven en krijgt haast een stuip van zaligheid als zoo'n ander exemplaar van 't menschedom bij hem zal komen eten. Zijn waardige echtgenoot, een dame wier ziel te groot is voor haar lichaam, ligt den heelen dag op een chaise longue bestudeerde houdingen aan te nemen. Haar page, die Bill heet, noemt ze Alphonse. En wat van Miss Flite in *Bleak House*, die door de gerechtshoven dwaalt en een oordeel afwacht over het laatste oordeel? En wat van

den zwakken, dwazen, dobbelenden grootvader van kleine Nell in *The Old Curiosity Shop*? En van Miss Tox in *Dombey*, die door het leven scharrelt zonder over eenige zaak een meening te hebben? Voor haar is Dombey de zon en de spil waarom de wereld draait; ja, zij hoopt nog eenmaal — o stout ongelukkig vermeten! — de tweede mevrouw Dombey te worden. Deze opperste zaligheid is haar niet beschoren; zij is zeer teleurgesteld, maar berust voortaan in een Platonische liefde!

En zoo zijn er meer van die eigenaardige figuren, die ondanks hun vreemdheid toch aannemelijk gemaakt worden door het leven dat hun schepper hun weet in te blazen, door hen zoo als van zelf sprekend en argeloos, zoo raak en stevig voor te stellen. Wij vinden hen meermalen onmogelijk, maar de toovenaar die Dickens heet, maakt dat we ze ten slotte toch accepteren.

Niet alleen een groote fantasie en werkkraft, maar ook een groote wilskracht had deze schrijver. Toen hij nog een kind was, las hij o.a. in Shakespeare's King Henry IV het verhaal van de plundering der vier reizigers door Falstaff en zijn kornuiten in de buurt van Gad's Hill. Hij bewonderde het mooie buiten, dat op die plek stond zeer, en zoo jong als hij was, kwam, ook door een gesprek met zijn goedhartigen, fantastischen, lichtzinnigen vader (van wien men elementen vindt in Mr. Micawber en Mr. Dorrit) het verlangen bij hem op daar ook eens te wonen. Het is gebeurd óók: den 14^{en} Maart 1856 kocht hij de plaats en zoo werd de droom van zijn jongensjaren bewaarheid.

Toen hij als jonge man verslaggever van verschillende bladen was, heeft hij 't onmogelijke gepraesteerd. Dikwijls verlaatte hij zich op eenzame landwegen na middernacht, veertig of vijftig mijlen buiten Londen, in een wagen zonder wielen, met uitgeputte paarden en dronken koeriers, om toch nog op tijd terug te zijn voor het drukken van de krant. Hij is omgevallen met elk soort van vehikel, dat destijds in Engeland bekend was. Zijn stelregel was: „Whatever is worth doing at all is worth doing well,” welk devies eigenlijk afkomstig is van Thomas Griffiths Wainwright (1794—1852), letterkundige, schilder en giftmenger, over wien Oscar Wilde in zijn *Intentions* een opstel, „Pen, Pencil and Poison”, schreef. Eens, bij een bezoek aan een gevangenis, zag Dickens hem in zijn cel zitten. Hij is de hoofdpersoon van Dickens' *Hunted Down* (1860) onder den naam van Julius Slinkton en de Varney uit Bulwers *Lucretia*. Dickens heeft dien stelregel altijd naar zijn beste krachten en weten opgevolgd. Hij gaf zich altijd geheel aan iets. Eens, toen de kinderen hem de polka hadden geleerd, sprong hij midden in den nacht uit zijn bed, vol angst dat hij zijn pas de trois had vergeten, en zoo stond hij alleen in zijn witte nachtgoed te repeteeren 2). Hij was een groot liefhebber van tooneelspeelen en trok herhaaldelijk met een zeer verdienstelijke dilettantentroep door het land. Hij was dan de ziel van alles en een echte duizendkunstenaar, duvelstoejager, factotum en omnis homo: tooneeldirecteur, tooneeltimmerman, metteur en scène, kleedkamer-opzichter, souffleur en kapelmeester. Hij hield iedereen en alles in orde en op gang. Voor alles had hij nuttige wenken, maakte tooneelen pasklaar, hielp timmerlui, dacht costuums uit, ontwierp programma's, schreef de wachten uit; trouwens hij had er wel eens ernstig aan gedacht acteur te worden. Bij de voorlezingen, die hij op lateren leeftijd begon, en waarvoor hij zooveel van zijn krachten vergde, dat ze hem letterlijk hebben vermoord, acteerde hij inderdaad alles. Carlyle noemt Dickens' voordrachten „a whole tragic, comic, heroic, theatre visible”. Elders geeft dezelfde tijdgenoot een karakteristieke beschrijving van Dickens als jongen man: „Boz 3) is naar mijn meening een knap er uitzienend kereltje. Heldere, blauwe, verstandige oogen, verbazend gewelfde wenkbrauwen, een groote vooruitkomende mond, een gezicht van de uiterste bewegelijkheid, waarmee hij — wenkbrauwen, oogen, mond en al — op de allerzonderlingste manier heen en weer schudt als hij spreekt! Bekroon dit alles met een lossen bos gewoon-gekleurd haar en zet het op een kleine, saamgedrongen gestalte, heel klein, en meer à la d'Orsay dan goed gekleed... dan heeft men Pickwick. Overigens een stil, scherpzinnig er uitzienend kereltje, dat vrijwel schijnt te vermoeden wat hij is en wat anderen zijn”.

Toen Dickens de Engelsche literatuur binnentrad, waren Lamb, Byron, Shelley, Keats en Coleridge dood, Southey liep op zijn laatste beenen, Wordsworth had lang geleden zijn beste werk gegeven, Carlyle had nog slechts *Sartor Resartus* geschreven en nog niet zijn *French Revolution* en *On Heroes and Hero-Worship*, Macaulay, toen in Indië, was alleen bekend als essayist en politicus, Tennyson en de Brownings waren nog min of meer namen van de toekomst. En wat den roman betreft, er scheen een plaats open te zijn; vijf jaren geleden was Sir Walter Scott gestorven, en Bulwer had blijkbaar met *Pelham*, *Eugene Aram* en *The Last Days of Pompeii* niet zoo'n indruk gemaakt dat Dickens er bij in 't niet verdween. Trouwens Dickens bracht iets geheel anders, en welgemeend nam hij plaats op den door Scott ledig gemaakten stoel.

Sommige namen en uitdrukkingen van Dickens zijn „household words” geworden, zoo o.a. „Barkis is willin,” van den bekenden aanbieder van Peggotty in *David Copperfield*, „a Gradgrind” (de man van steenharde feiten en cijfers uit *Hard Times*; vergelijk „a Dryasdust”, „een Droogstoppel”), „a Gamp”, naam voor een groote besteedstersparaplu. Wie kent Sarah Gamp niet uit *Martin Chuzzlewit*, de maandverpleegster, met haar mythische vriendin Mrs. Harris, haar drankflesch, waaruit ze lebbert, als

ze is „so disposed”, haar reuzenregenscherm; het grove, inhalige, onmenselijke mensch, gemaakt-medelijdend, die jonge vrouwen monstert met een kennersblik en oude mannen beloert met de gedachte dat ze hen wel graag zou willen afleggen!

Door deze en dergelijke figuren en boeken (*Oliver Twist*, *Nickleby*, *Chuzzlewit*, *Bleak House*, *Little Dorrit*) is Dickens niet alleen een belangrijke letterkundige, maar ook maatschappelijke factor geweest, waardoor verbeteringen zijn aangebracht in het schoolwezen, de rechtspraak, het gevangeniswezen, de administratie enz. Met name zegt Prof. Masson dat Dickens door het lanceeren van de benaming „Circumlocution Office” (in *Little Dorrit*) het bureau waar men er om heen praat, meer heeft gedaan voor verbeteringen in administratieve zaken dan „The Administrative Reform Association” in tien jaren had kunnen te weeg brengen.

Welke Dickens' tekortkomingen ook zijn geweest: gebrekkige compositie van zijn verhalen, wat sentimentaliteit en overdreven gevoelerigheid hier en daar, sommige menschen wat te veel engelen, andere te duivelsch, zeer veel blijft er over dat groot en goed werk mag genoemd worden van een groot en goed mensch.

23 Febr. 1912.

EDWARD B. KOSTER.

1) In *The Strand Magazine*, van Oct. 1911 vindt men een afbeelding van de schoensmeerfabriek waar Dickens als jongen werkzaam was en van *The White Swan*, de herberg waar hij meermalen zijn mager maal gebruikte.

2) In een van zijn lezingen vertelt Thackeray van de geliefdheid van Dickens' boeken bij kinderen en hoe zijn eigen kinderen hem eens vroegen: „Vader, waarom schrijft u geen boeken als meneer Dickens?”

3) Onder dezen bundel schreef Dickens zijn eersten bundel korte verhalen *Sketches by Boz*.

Zeër aardig is in verband met Boz en Pickwick een epigram van Thomas Hood, aldus luidend:

Arn't that 'ere „Boz” a tip-top feller?
Lots write well, but he writes *Weller*!

UIT LIMBURG.

FRAGMENT UIT EEN EERSTDAAGS TE VERSCHIJNEN BOEK.

ZACHTER loopend gingen zij langs de vale huizen, in een hoveken zat een vink te slaan, de witte kiezels lagen droog-heet te blakeren in de zon. Wijd waren de landen. De lupine-velden blonken geel in den klaren middag, duizenden van bloemkens, dicht op-een. De bijen soemelden, onbewogen rezen achter de velden de mast-boschen, 't koren stond te drogen in spitsuitlopende schelven, 't vogelvolk was aan 't slijpen en aan 't krakeelen tusschen de stoppels. Een zwerf vloog op bij hun nadering, maar streek even verder weer neer....

Daar kwam uit een hut een oude man, gevolgd door een jongen op bloote voeten. Zij droegen samen een lange kaars, die branden zou ter eere van Maria.

Vader en zoon togen naar de Kerk, die staat midden in 't dorp. Morgen zouden zij gaan in processie, want nabij was het feest van Maria.

Zij praatten een wijl met den man, die trotsch was zijn kaars zoo mooi versierd te hebben, hij ging met zijn jongen blijmoedig ter kerke, blootshoofds, prevelend zijn gebed.

Johan knikte zijn liefste toe, gelukkig-levend in een stemming van rust en vrede, wat waren zij blij zoo te loopen in het licht van de zon, genietend van elkanders nabijheid.

Zij togen langs de landen en sloegen een smal paadje in, met tuintjes aan den eenen kant, waarin doperwten, welig geslingerd om de gekruiste stokken, aan de andere zijde was de hof van den pastoor, met hoog geboomte. Met afgemeten passen ging de priester, houdend in zijne eene hand zijn brevier, zijn lippen prevelden, kalm-voornaam ging hij, 't hoofd lichtelijk gebogen. De boomen waren vol windgezag, de vogelkens tierlieden en kwetterden, schuivlogen zoo nu en dan in de heg, de lucht was zoo blauw-teer, zoo vriendelijk-mild.

Johan bleef even staan en zeide: — „Kind, wat is het leven mooi”.

JOANNES REDDINGIUS.

AVONDGELED.

De dag is heen; de keten van den Plicht
Valt af; ik voel mijn vrijheid mij hergeven.
Ofschoon mijn lijf hier roerloos nederligt,
Gevoelt mijn ziel nu ongetemd zich leven.

Het duister sluit de wereld om mij dicht,
Maar meeuwenwiek doet me in den aether zweven.
En hooger rijst ik — sneller dan een schicht —
Om naar den oorsprong van het Licht te streven.

Daar voel ik mij in de Eeuwigheid verzinken,
De druppel Tijd verglijdt in d'Oceaan.
Daar ziet mijn ziel in 't Godlijk Licht zich blinken.

Daar leert zij 't woord des Eeuwigen verstaan!
Daar mag zij van de Heilige Liefde drinken,
Waarmee op Aard het Wonder wordt gedaan.

M. M. BLANKERT.

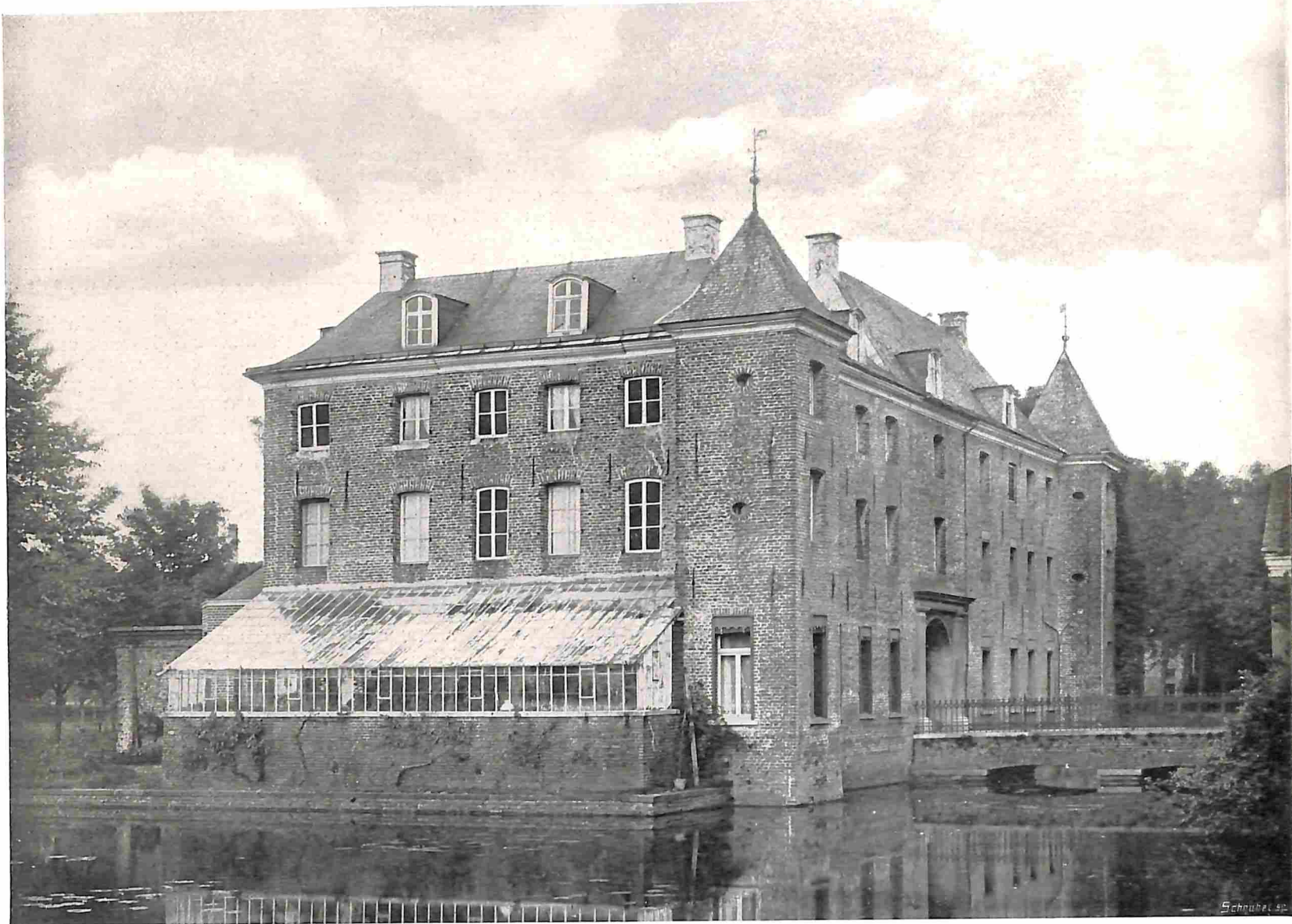


Foto Aug. F. W. Vogt. HET KASTEEL DE HOLTMEULEN BIJ TEGELEN (L.), GEZIEN VAN DE ZUID-OOSTZIJDE.

DE HOLTMEULEN OF HOLTMÜHLE BIJ TEGELEN (L.) EN HET DORP.

WANNEER wij een beschrijving van de *Holtmeulen*, het schilderachtig gelegen kasteel, toebehoorende aan Mr. W. H. J. Th. van Basten Batenburg, lid van de Gedeputeerde Staten van Limburg, gaan geven, dienen wij allereerst onze lezers in te leiden in de streek, of enger bepaald in het dorp, waar het ligt, het oude Tegelen, en willen daar dan ook mede beginnen.

Tegelen heeft zijn naam ontvangen van zijn product, de „tegula”, dat reeds in den Romeinschen tijd uit de hier gedolven klei-aarde gebakken werd. Het zijn eigenlijk platte, breede, dunne baksteen, die men bijvoorbeeld in Nijmegen in de Karolingische kapel ingemetseld ziet, voorzien van den legioenstempel.

Dikwijls heeft men hier reeds een menigte Romeinsche baksteen, daktegels en urnen opgegraven. Op de Ulingsheide, boven op den berg, waar thans het Trappistenklooster ligt, vond men bij de landweer talrijke sporen van een oud, naar men zegt Romeinsch kamp.

In de handschriften der XIV^e, XV^e en XVI^e eeuw komt het voor als Thygelen, Thyghelen en Thegelen. Slaan wij nu de oude Leenaktenboeken van het Overkwartier eens op, waarvan het register uitgegeven werd door de heeren J. J. S. baron Sloet en J. S. van Veen te Arnhem, en waarvoor wij hun dankbaar zijn, dan zien wij daarin op blz. 104: „Die alde heerlicheit „van Tegelen, met heuren tobehoren, ende die smale thiende „aldaer; item die kerckgift van Tegelen, van Breijdel ende die „halve kerckgift van Visschel; idem 21 riddere ende knechte te „manne; item dat huys te Holtmeulen, die grote thiende ende die „rube(knollen)thiende aldaer; item een steijle (veer) in der „Maesen; den hof in der Bongart met den laten en gehorigen „luyden” enz., dan volgt de rij der leenhouders, die wij later kunnen bespreken.

Het leenaktenboek spreekt hier niet alleen van de „Kerckegifte”, maar doet ons een blik slaan in de eigenaardige verplichtingen, niet ten bate der gemeenschap, maar ten behoeve van den bezitter der heerlijkheid, der „21 riddere ende knechte” ende hoflieden met de bij den hof behorende onafhankelijke „laten ende gehorigen luyden”, onvrijen, door gewoonterecht en geboorte.

Nog wordt gesproken van den Hof te Wambeke, een goed Nederlandsche naam, later in den Pruisischen tijd verduitscht tot

Wambach, evenals Holtmeulen tot Holtmühle. Het was een Huis, hoogerop in den berg gelegen en nu nog als landgoed bestaande, met snelvlietende beekjes en schilderachtige plasjes.

Dat waren de heerlijke huizen in handen der oude families. Maar 't is een feit, dat de nabijheid eener stad, ook andere landhuizen in den omtrek deed ontstaan.

De vermogende poirters en rijke bestuurders hadden niet alleen tot hun vermaak, voor het jachtplezier, verblijfplaatsen gezocht, waar ze in de warme zomerdagen de broeiende huizen-massa konden ontvluchten; maar toen de stedelijke aristocratie zich ook met adellijken prunk begon te tooien, stond het gekkeleed een huis met „cingels en bruggen, torens en speeltuin” te bekitten en voegde men gaarne den naam van het slotje bij den zijnen. Verschillende bijnamen van tegenwoordige Nederlandsche adellijken herinneren nog aan dergelijke kleine bezittingen.

Zoo had men bij Tegelen, behalve de Holtmeulen en Wambeke nog het kasteeltje de Munt en sprak men later zeer pompeus van „Heeren van de Munt”. Het was oorspronkelijk een goed der familie Wevellinghoven (wapen: van keel met twee zilveren dwarsbalken). Vermelding verdient, dat een gedeelte der goederen in handen kwam van den beruchten Anacharsis Cloots, die in 1790 te Parijs als „orateur du genre humain” optrad en na den val der Cordeliers op 24 Maart 1794 met Hébert onthoofd werd. Aan de verbeurdverklaring zijner Muntsche goederen heeft men niet gedacht, deze lagen zeker te ver van het razende middelpunt der werelddhervormers af.

Tegelen bezit enkele eigenaardige gebruiken, die wij hier wel aan de vergetelheid mogen ontrukken.

* * *

In Tegelen bestaan de schutterijen nog. De alde Sint Antonius broederschap schiet op Kermismaandag den vogel.

Bij het kriecken van den dag trekt de tamboer roffelende door het dorp. Men komt samen en dan gaat men in optocht den schutterkoning afhalen, die geheel met zilveren platen behangen wordt. De vogel schijnt een geschenk te zijn van den keurvorst van Beieren; daarbij hangt een plaat van Jonkheer Godart van Stockholm, en andere platen van 1640, 1733, 1744 enz. Op vele landschen tijd, aardige staaltjes van boerendichtkunst.

David König, ehemals als Hirt
Ich nun König, bleib docht Wirt.
A. Peeters 1820.

Gelijk Duitslands grootste slag
Was mijnen naam,
Ik heb het nu zoo ver gebragt.
Dat ik hier als Koning Staan
P. van Leipsig 1825.

Afbeeldsel van een molen, een
molenaar met meelzak en een
Koning met Kroon.

Van dag in Koningsgewaad,
Morgen in mulderspak,
Zoo goed mij 't zilver staat,
Past mij ook den meelzak.
H. Aarts 1827.

Een plaat, waarop staat:

In 1834 logeerde P. van Leipsig,
Koning van Tegelen, in het wapen
van Leopold I, Koning van België.

Een plaat, waarop staat:

Gerard Krambrucher, Prins van
Bracht, en Koning van Tegelen.

Van daag op den troon,
Morgen op de schijf,
Heb ik nu het zilver op het lijf
Het zegt niemand aan het kleivat.

Een plaat met opschrift:

Lees hier, wie lezen wil,
Dat ik in 1837 den 30 April,
Timmermans Andreas,
Koning der Schutters was.

Nog een plaat van 1838 met
een politiek versje erop. Tegelen
is, evenals het overige Limburg, een tijdlang Belgisch geweest,
zoodat de neigingen zeer naar België overhingen, zooals te
begrijpen is.

Ziet hoe wonder dat het gaat,
Eenen Willem poetst de plaat,
Een andre Willem komt terug
En heeft de plaat op zijnen rug.

Hiermede zal men overtuigd zijn, dat de vis comica bij de
Tegelsche schutters volstrekt niet gedooft was.

In 1846 werd nog eene tweede broederschap opgericht: de jonge
schutterij, onder bescherming van den H. Antonius.

Ieder land heeft zijne gebruiken en als men ziet met hoe
hoogen ernst die optochten, soms in bonté, ouderwetsche kleedij,
plaats hebben, dan voelt men dat zij een stuk volksleven ver-
tegenwoordigen, geworteld in ver van ons afliggende gronden
en oorzaken.

Wij, in onzen rustigen tijd, kunnen ons moeilijk indenken in
die droevige jaren, die onze voorouders doorleefden, als de krijgs-
fakkel geheven was en vreemde huurlingen, in dienst der hooge
oorlogvoerende heeren, het land
overstroonden; deze huursoldaten
waren gewoonlijk arm, brutaal, on-
meedoogend, hongerig en baldadig.

Men vroeg er niet naar of de be-
volking zelf te leven had, of de
oogst wel voldoende opgebracht
had, de vreemde indringers maak-
ten zich meester in huis en stal,
namen de beste plaats aan tafel en
in 't bed en dwongen de in angst
en vreeze verkeerende bewoners als
geringe dienaren aan hun bevelen
te gehoorzamen.

Wat konden de alleenwonende
hoevebewoners anders doen, dan
van hunne woning eene veste ma-
ken, er cingels en grachten om gra-
ven? Maar de kleine boer stond
machteloos tegenover de horden en
de kasteelheer — al mocht hij zich
een oogenblik zalig gevoelen door
zijn papieren vrijdom van inkwar-
tering — als het vol werd in het
dorp, was hij al blij aan fatsoenlijke
officieren in zijn wapenzaal en huis-
kamer eene plaats aan den haard
en den disch te kunnen aanbieden.

En deze maakten het soms nog
bont.

Leverde een dorper eene rekening
in aan de gemeente van een gesto-
len wambuis, een verdwenen ham
en daarbij nog vijf gulden vergoeding
voor den schrik, die de woeste sol-
daten hem hadden aangedaan, door
hem met den sabel boven 't hoofd



Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL DE HOLTMEULEN. HOOFDINGANG.

te dwingen, een halven nacht voor hen te dansen — de heer
vroeg vergoeding voor een gestolen paard en een ton claretie
en tal van andere „nobelesse” zaken.

Toen de Hannoversche troepen in 1755 te Tegelen logeerden,
bedroeg de totale schade aan logis, schade aan veldvruchten,
huizen, hout, door leveranties 26,338 daalder, zeer zeker eene
som, die medetelt voor een dorp.

Het huis Holtmeulen had 42 dagen lang den Hannoverschen
generaal geherbergd; hij heette Drückleben. Hij leefde ook druk
en in drukte, want hij had zijn zoon bij zich, bovendien eenige
adjutanten, een twintigtal bedienden en een dertigtal paarden.

Al is het huis nog zoo groot, 25 man vullen allicht het ruim-
ste gebouw.

In het gezicht van de Holtmeulen is in 1814 een gevecht
geleverd, waarvan de bijzonderheden door onvrijwillige oog-
getuigen tot ons overgebracht zijn.

9 April 1814, in hetzelfde jaar en dezelfde maand, waarin
Napoleon I als balling naar Elba gevoerd werd, werden de
Franschen in Venlo door de troepen der verbonden mogendheden
belegerd. Tegen den middag van dien dag deden de Franschen een

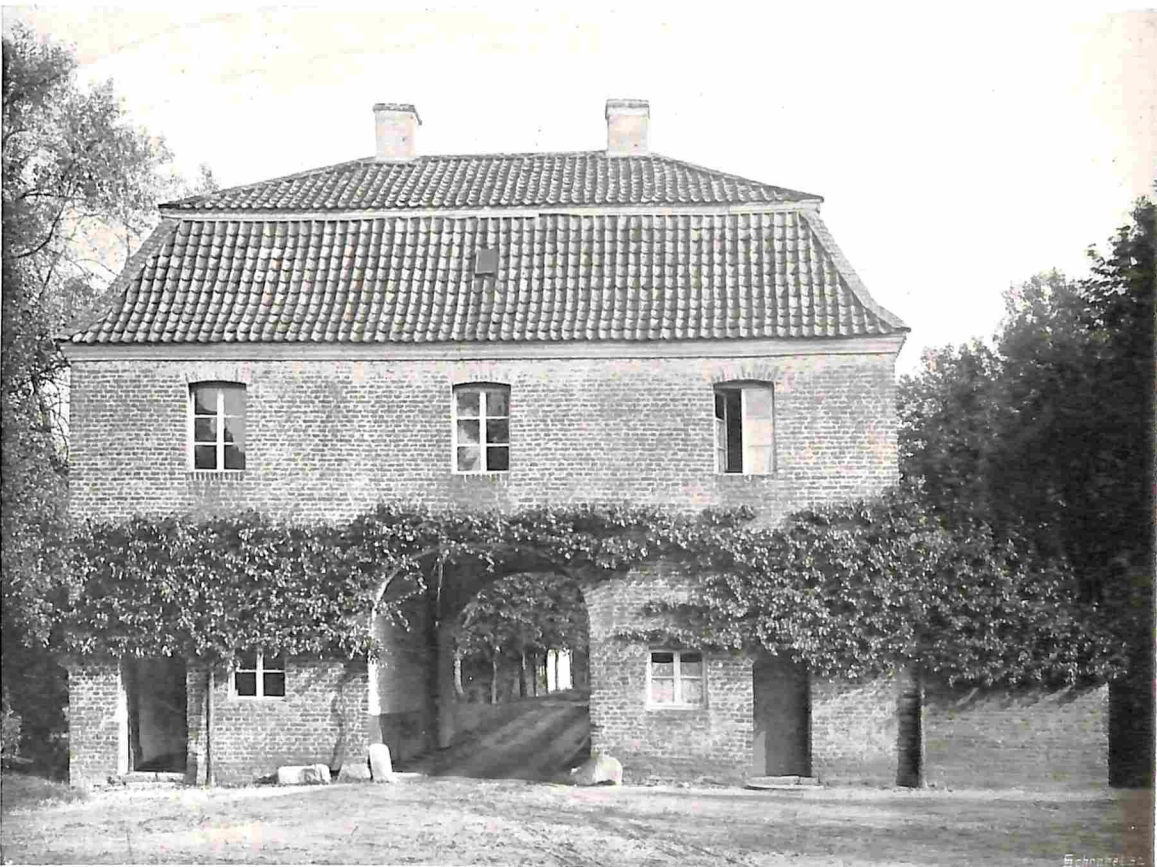


Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL DE HOLTMEULEN. KALDENKIRCHER POORT. 1)



Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL DE HOLTMEULEN. VOETEINDE VAN EEN DER LEDIKANTEN.

stevigen uitval in de richting van het nabijgelegen Steijl aan de Maas, om zich daar meester te maken van een magazijn van levensmiddelen.

De Franschen marcheerden door Tegelen, toen zij op de tirailleurs der vrijwillige jagers van Berlijn stieten; daarop trokken zij zich rondom het Posthuis samen, terwijl een alarm slaande tamboer een heuvel beklom.

Spoedig kwam hij met doorschoten trom beneden, terwijl de Franschen zich op het kerkhof achter de muren verschansten. Een inwoner van Tegelen, van Dinter genaamd en vier jeugdige knapen, die in de kerk waren, vluchtten door al het geraas den toren op en werden zóó getuigen van het gevecht.

De Pruisen naderden al meer en meer en van beide zijden werd er hevig gevuurd, zoodat de mannetjes in den toren soms achter de muren kropen en de ooren dichthielden.

Om niet omsingeld te worden, vluchtten de Franschen nu over de muren, daar de hekken gesloten waren, tot een eindweegs op Venlo aan onder dekking van het kanon.

Op hun terugtocht zagen zij aan de Lins eensklaps de Pruisen tegenover hen, die een geweldig vuur openden; verscheiden Franschen sneuvelden; de overigen vluchtten langs de Wilderbeek naar Venlo. Het wegje, waarlangs die vlucht plaats greep, heet nog het „Bonapartweegske”.

Een Oberjager der Pruisen werd achter een boom door een kogel doodelijk gewond. Toen de pachter van Mertenhof den gekwetste naar het dorp voerde, richtte deze zich plotseling recht op en loste, den dood nabij, nog zijn karabijn op de Franschen.

Een aardige herinnering aan het gevecht is bewaard in een volksliedje, vervaardigd door den toenmaligen koster en onderwijzer Jan Danissen, die op het kerkhof woonde. Dit liedje werd veel gezongen en kan beschouwd worden als een nabloeier van krijgsvolkspoezië, in de kampen en veldlegers ontstaan, die overal doordrong, en lang standhield. Op kermissen en bij feestelijke gelegenheden heeft het lang dienst gedaan.

De bataille van Tegelen, op Paaschavond

9 April 1814.

(Op eene angename wijs).

Komt vrienden, die hier staan	Verslagen, ja verbaasd.
in 't rond.	Dat knapte en raasde overal
Hoort wat ik zingen zal,	Jandorie, wat dat raast.
Het diend tog niemand tot affrond,	* * *

Het is in het generaal.
De Fransen waaren uitgerukt,
En is haar dog niet wel gelukt,
De Pruisen wierden dit gewaar
Die stonden daar al klaar.
De Pruisen waren doch niet dom
Dat zult gij nu verstaan
Zij schooten den Tamboer door

die Trom
Die stond gereed te slaan
Aan het Posthuis op den Wal
Daar gebeurden dit geval
Den Tamboer viel overruk
Dat was voor hem geluk.
Op Paaschavond wilt verstaan
Ving die Bataille aan.

* * *
En is die Fransozen slecht vergaan
Gelijk gij zult verstaan;
Te Tegelen op den Kerkhof dan
Daar kregen de snaken proef dervan
Dat donderden en kraakten vuur
Fransoos kwam in 't getruur
De Pruisen stormden met geweld,
Dan ging den hagel aan,
En wierden meester van het veld
Naer 't algemeen vabaan
Zij waren vijf en zestig man
En sloegen de Franschen nog dervan
En dat met haar groot verdriet
Dat selden, selden so geschied
Den Kuster stond in dit geval

De Kogels vlogen door de logt,
Zodat hij naer een schuilplaats zocht,
En dagt, wat drommel, sapperloot,
Nu blijf ik zeker dood.
De Franschen maakten retiraat,
En dat met groot gedruis
En sprongen als half dispaaraat
De Steenen van den muur
De poort was haar niet wijt genoeg
Zij hebben 't over de muur gezocht
Het Avansons, dat was gedaan
Zij kosten toen niet meer bestaan
De Franschen vlugten naar 't veld
Al naar hun grof geschut.
De Pruisen volgden met geweld
Als water door een geut,
Zij schoten veel Fransosen neer,
Dat was voorwaar nog geen plazier.

* * *
Hun dooden hebben zij opgevat
En voerden die al naar de stad
De Franschen maakten geen geraas
Gelijk gij hooren zult.
Zij wierpen haar dooden in de Maas
Die was nog niet gevult.
En die dit lietjen heeft gedicht
Dat wat een manneke, viel wat ligt
En is dog uit het Vaderlant
Zijn naam blijft onbekant.

Eijnde.

Men vertelt te Tegelen ook nog van de Kozakken. Toen Venlo, zooals boven gezegd is, belegerd werd, zag men hen dagelijks op hun kleine, sterke paardjes het dorp door trekken of er geen Franschen in aantocht waren.

Eenige Franschen, daarvan bewust, verscholen zich in de herberg de drie Kronen. Toen de Kozakken naar gewoonte aan den „wotki” of jenever met peper afwilden gaan, schoten eens- een der vluchtenden gevangen, dien zij onder gejuich en bege- leiding van velen medenamen naar Venlo.

De Kozakken deden de boeren nog al overlast aan, stalen de vrouwenrokken en droegen die als doelmatige mantels zonder mouwen. Als een boer zijn schuurdeur niet wilde openen, zetten zij zich met hunne paardjes gemeenschappelijk er tegen en

drukten ze zoo open. Het vleesch, dat ze te pakken kregen, reden ze eerst murw onder het zadel.

Het waren knappe ruiters, maar zij hebben bij het volk de herinnering achtergelaten van ruwe en onbeleefde gasten.

(Slot volgt).

1) Van af de Kaldenkircher Poort ziet men den toren van Kaldenkirchen.

Een tochtje door de Haarlemmermeer.

(UIT MOEDERS DAGBOEK).

TOEN ik verleden zomer het bericht las dat 18 Juli, in Hoofddorp den dag herdacht zou worden der droogmaking van de Haarlemmermeer, herinnerde ik mij eenige bladzijden, uit Moeders dagboek, die, aan de tegenwoordige bewoners van die plek „ontwoekerd aan de golven” schier eeuwen oud moeten schijnen.

Deze waterplas, eenmaal de grootste van ons rijk, was waarschijnlijk uit een ouden tak van den Rijn ontstaan, en besloeg een oppervlakte van 30.000 Rijndlandsche morgen. Toen Leeghwater het plan tot droogmaken van het meer opperde, vreesde men dat het nimmer tot een uitvoering zou komen, omdat het door verschillende kanalen met den Rijn, het Spaarne en het IJ gemeenschap had. Maar wat Leeghwater in 1640 niet tot stand bracht, gebeurde twee eeuwen later, en reeds in 1854, verrees, nabij Sloten, de Badhoeve, door den ondernemenden eigenaar Mr. J. P. Amersfoort tot een welvarende kolonie en modelboerderij opgewerkt, waar ik menigmaal een oogstfeest heb bijgewoond. Uit dien tijd dateeren deze bladzijden:

„Juli. Ons zomerverblijf, waar ik met mijn kinderen de vakantie doorbracht, lag dicht bij wat men toen „de Zwarte Polder” noemde; 't was een primitief optrekje; de dagen verliepen er stil in een-

tonige doch vredige rust. Maar die rust en eentonigheid deden mij naar eenige afwisseling haken, en toen de droogmaking van het meer als een „fait accompli” besproken werd, bekwam mij de onweerstaanbare lust om dat reuzenwerk met eigen oogen te aanschouwen, en langs dien korten nieuwen weg, mijn moeder in Haarlem te gaan verrassen. Een vriendin, die bij mij logeerde, versterkte mij in mijn voornemen, en de kinderen, waarvan de jongste tien, en de oudste vijftien jaar oud was, juichten van pret, toen wij hen, den avond voor de uitvoering, ons plan mededeelden.

Wij voorzag ons van een goeden voorraad vruchten en proviand, en stapten, door heerlijk weêr begunstigd, 's morgens om zeven uur, in een keurigen tentschuit, waar ons ontbijt gereed stond, om, onder het nuttigen daar van, ons, over het spiegelgladde water, tot op de grens van den Haarlemmermeerpolder te laten roeien.

Vol moed stapten wij te acht uur aan land en volgden een ons aangewezen weg, tusschen een nauwe sloot en hoog gras, waar de mooiste bloemen weelderig groeiden, die de kinderen, opgetogen, verzamelden en op het lange eentonige pad, in kransen vlochten, waarmee zij zich al zingende tooiden.

Naarmate de middag naderde en de zon heeter begon te gloeien, begon ons de weg te vervelen en lang te vallen; de bloemen, minder frisch geworden, ontvielen de warme handjes en de lust naar iets degelijks deed zich scherp gevoelen; maar nergens was een schaduwplekje dat ons tot rusten verlokke.

Eindelijk kregen wij een keet



Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL DE HOLTMEULEN. HOOFDEINDE VAN EEN LEDIKANT.



Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL DE HOLTMEULEN. LEDIKANT UIT HET JAAR 1646.



ZWITSERLAND OP ZIJN MOOIST. SAN GIAN BIJ CELERINA.

in het oog, waarvoor eenige havelooze vrouwen en kinderen te praten stonden, die ons met open monden aanstaarden. Wij maakten een praatje en vroegen hun ons den weg naar Haarlem te wijzen. Als wij den weg naar het onderaardsche rijk hadden gevraagd, dan hadden zij ons misschien minder verbaasd aangekeken dan nu. Eindelijk sprak de oudste, met een meewarige stem, dat wij maar liever moesten uitrusten en terugkeeren, want dat de weg niet verder dan nog een kwartier door ging, en er dan geen mogelijkheid was om verder te gaan.

Heugelijke tijding, wanneer men, als moeder, tot gids en voorbeeld moet dienen voor drie kinderen en logée! Maar ik liet mij niet afschrikken.

Wij vielen hongerig op de meegenomen provisiën aan, dronken gretig de verse geitemelk, die de vrouwen ons brachten, en deelden de kleine havelooze wezentjes van onze vruchten mee.

Na een half uur zetten wij onze wandeling voort, nieuwsgierig naar wat ons wachtte. De werkelijkheid overtrof echter alles! De weg eindigde in een modderig voetpad en voor onze oogen strekte zich een wijde vlakte van zwarte modder uit, waar mannen met hooge baggerlaarzen aan, tot aan de knieën toe bemodderd, stonden te scheppen en te werken. Op onze nadering staakten zij den arbeid en plooiden zich aller lippen tot een spottend lachen, terwijl de op- en aanmerkingen, die onze ooren troffen, alles behalve aanmoedigend waren. Eindelijk vroegen wij of er een weg was waarlangs wij verder naar Haarlem konden gaan?

„Ja!” was 't ironisch antwoord, „aan den overkant is een mooie weg!”

Aan den overkant! hoe daar te komen?

„Voor een borrel wil 'k er je over dragen!” klonk 't eindelijk.

Wij zwegen om onze teleurstelling te verbergen en geen voedsel aan hun lachlust te geven.

Toen trad een meer bezadigd man op ons toe, en sprak: „Wat wil je ons geven als wij planken voor je leggen?”

Dit was tenminste een uitkomst. Ik gooide 't op een akkoordje; de planken werden gelegd en wij volgden onzen leidsman, als schapen hun herder. In het midden van onzen langzamen overtocht, verschrikte mij een angstige kreet, en omziende zag ik mijn vriendin met een wanhopig gezicht stil staan, niet bij machte om haar voet, die ter zijde van de plank gegleden was, uit den modder los te krijgen, wat haar na veel moeite, met opoffering van haar overschoen gelukte.

Met een luid Hoezee! van de poldergasten wier lachende oogen op ons gericht bleven, bereikten wij eindelijk den overkant, en gingen met nieuwen moed voorwaarts, hopende dat de toren van de beloofde stad zich spoedig aan onze verlangende blikken zou

vertoonen. In stede daarvan zagen wij een lucht die al zwarter en zwarter werd, alsof zij al het zwart van de modderige vlakte in zich opgenomen had.

Dikke druppels vielen op onze gestreken japonnetjes, en een dof rommelend gedreun, kondigde een naderende onwêersbui aan. Gelukkig ontwaarden wij in de verte een hut, waar wij zoo gauw wij konden een toevlucht zochten. 't Was een ruwe keet, doch daar binnen was alles zindelijk en netjes.

Een oude man, de eenige bewoner, ontving ons met goedhartige vriendelijkheid; hij veegde met zijn bonten halsdoek de bank af, eer wij er ons op neervlieden, en onderhield ons met goedmoedig gepraat over zijn dagelijksch bestaan. In den haard, uit dakpannen samengesteld, brandde een klein turfvuur, waarboven een helder geschuurd keteltje zingend stoomde; op een plank daarboven, stonden een koekepan, een aarden pot, twee kruiken en een paar kommetjes; de bedsteêdeuren waren dicht; ik kon niet zien waaruit zijn leger bestond, maar 't trof mij dat die man, in zijn schamele woning, betoogde dat 't leve toch zuut was”.

De regen viel in stroomen nêer; donder en bliksem vervulden ons met ontzetting op deze eenzame vlakte; de kinderen klaagden over vermoeidheid. Ik voelde berouw over mijn ondernemingsgeest, daar wij, in plaats van drie uren nu al zes uren onderweg waren en ons doel nog niet bereikt hadden.

Zoodra de bui was overgedreven gingen wij verder. De veerkrachtige stappen van mijn arme slachtoffers werden trager; de klappende tongetjes werden stiller; de bemodderde schoenen en slappe jurken, onoogelijker, naarmate de toren van de stad meer en meer in het gezicht kwamen de weg minder eenzaam werd. Ik schaamde mij, om met mijn vermoeide bende, als een dolende zigeunerfamilie, Haarlem binnen te gaan. Aarzelend overwogen wij welke achterwegen te volgen toen een huifkar ons achterop reed. Met een mooi praatje wist ik den voerman te bewegen ons vuil, verregend troepje onder zijn huif te verbergen; ons, ongezien door de stijve en deftige Haarlemmers, de stad binnen te smokkelen, en voor de deur van moeder's woning af te zetten.

Eenmaal daarbinnen was onze tegenspoed vergeten. Een heerlijk diner, een verfrisschend bad, en slaap, de alles herstellende en herlevende slaap, gaf allen de verloren kracht en verslaptte energie terug.

Wij brachten den volgenden dag in zalige rust door, en binnen Kenau's wallen, door haren moed beziel, besloten wij ons plan niet op te geven, maar te volharden in ons voornemen om den weg te vinden die, na vertrouwbare inlichting, ons in drie uren tijds, te huis moest brengen.

Den derden dag, lieten wij ons in den koelen na-middag, een eind-

weegs, in een roeiboot brengen, en namen langs een glad en effen jagerspad den terugtocht aan. De jongeren, wêr frisch en vroolijk, vol van hun avonturen stapten zingend voort; wij, ouderen, volgden onder gezellig gebabbél, en ik trachtte mijn „bonne mine à mauvais jeu” te behouden. Weldra mengden zich mannenstemmen in het gezang van de kinderen; twee mannen, die een met zakken beladen schuit, langs het smalle pad voorttrokken, maakten, toen zij naderkwamen een praatje en vroegen of de kinderen in hun vaartuijge wilden mée-gaan. Zij namen dit aanbod met graagte aan, en toen zij, na een half uur, wêr aan land gezet waren, daar waar eenige huizen een klein dorp aanduidden, vroegen wij of er mogelijkheid was om met een rijtuijge tot aan het Fort gebracht te worden, want het begon reeds te schemeren en de weg was nog lang. Er was geen voertuig te krijgen; teleurgesteld vervolgden wij het smalle jagerspad, waarop wij, in onze lichte zomerkostuums, als spookachtige gedaanten, de eene achter de andere, zwijgend voortschreden.

Geen wonder dus, dat, toen ons weder een trekschuit, door twee paarden getrokken, tegemoet kwam, één der dieren schrikte en de dappere ruiter de angstkreet ontviel: „O! Sep, Sep, m'n paard keert om! het zijn spoken!...” Maar onze liefelijke stemmen stelden de beide moedige Hollanders gerust, en plotseling welsprekend geworden riep de eerste: Goddorie, 't zijn vrouwen! Vooruit, Bles!” en vooruit gingen zij en wij. Eindelijk, omstreeks tien uur, naderden wij de ons welbekende hut aan het kanaal, waar onze knecht ons wêr met ons eigen bootje zou opwachten.

De goede man had zich heel ongerust gemaakt, daar de kalme dag voor een onstuimigen nacht had plaats gemaakt, en hij geen kans zag om in donker de rechte koers over het meer te sturen. Wij besloten bij de oude vrouw, die al sinds veertig jaren de post van Charon vervulde om smachtende zielen, niet over de Styx, maar over het breede kanaal te voeren, de dageraad af te wachten.

De hut, die wij binnen traden, leverde een waardig tafereeltje voor Jan Steen op. Het flauwe schijnsel eener koperen olielamp



ZWITSERLAND OP ZIJN MOOIST. BESNEEUWDE DENNEN TE ST. MORITZ.

verlichtte slechts gedeeltelijk het vertrek, zoodat wij pas, toen wij op de matten stoelen gezeten waren, de bijzonderheden konden onderscheiden.

In een donkeren hoek sliepen twee mannen op een kermisbed, waarop zich, aan het voeteinde, een groote zwarte herdershond genesteld had. Op een ladder en op een der stoelleuningén verbeeldden zich een zestal kippen dat zij op stok zaten; aan de zoldering hingen kooien met vogels; de zeventigjarige vrouw, wier kin en neus elkaar vertrouwelijk tegemoet traden, en wier rimpelig gelaat door een rooden zakdoek was omlijst, beijverde zich om koffie voor ons te zetten, want ontbering gedooft geen kieskeurigheid, en naarmate onze vermoeienis vermeerde en onze provisiën verminderden, werden onze eischen minder groot. Wij vonden het zelfs een ongekennde weelde om melk te proeven



ZWITSERLAND OP ZIJN MOOIST. CRESTA-RUN BOBBAAAN TE ST. MORITZ.

van de geit die, om onzentwille in haar nachtrust gestoord, in de kamer gemolken werd.

De kinderen, met het hoofd tegen ons aangeleund en de jongste, in een shawl gewikkeld op den grond, waren weldra in diepen slaap; wij, ouderen zaten knikkebollend op de harde stoelen; de oude vrouw had haar plaatsje weer in de bedsteek ingenomen en de knecht had zich ergens in het stroo gelegd, zoodat alles tot rust kwam, behalve de wind, die steeds heviger opstak en de golven van het Schinkelmeer dat wij over moesten, met schuimende koppen voortjoeg.

Nauwelijks wierp de dageraad zijn eerste schijnsel door het kleine venster, of de kippen vlogen kakelend op den vloer en schrikten ons uit onze gedwongen houding op; de geit begon te blaten; de vogels te klapwieken, de mannen op hun leger rond te draaien, en wij begrepen dat het beter was den aftocht te blazen, eer alles, in de kleine woning, tot het dagelijksche leven terug keerde. Het was vier uur in den morgen, toen wij door onze vriendelijke gastvrouw werden uitgeleid, en in ons bootje stapten, dat dobberend en slingerend over de grauwe golven werd geroeid, en om vijf uur waren wij te huis. Zoodra de kinderen in hun eigen bedje waren opgeborgen, bekwam mij een gevoel van schaamte over mijn roekeloze onbedachtzaamheid maar bedacht toch met zekeren trots dat wij de eerste dames waren geweest, die te voet, over den pas drooggemalen grond, ons een weg naar Haarlem hadden gebaad." NINA.

LENTEBODEN.

DE GAGEL.

ALS de bijen in het voorjaar hun eerste groote tochten ondernemen, wijl het jonge broed om steeds meer voedsel vraagt, dan richten zij zich, althans in het Oosten en Zuiden van ons land, alle theoretische bespiegelingen ten spijt, vooral naar de plaatsen, waar de Gagel groeit. Op lage, vochtige plekken, aan de kanten van kanalen, beken en slooten, kortom, overal, waar de bodem eer een te-veel dan een te-weinig aan water bevat, kan men ze vinden. Ze is lang geen zeldzame verschijning in die diluviale streken, wordt zelden meer dan een meter hoog en valt, door het ijle takgestel en de bruine tint van twijg en kat, al heel gauw in het oog. In den zomer is het meer het stijve, strak omlijnde blad, dat aan den myrt doet denken, hetwelk de aandacht trekt. Een paar malen tusschen duim en vinger heen en weer gewreven en een geurtje, dat lang niet onaangenaam is, komt u tegen. Want heel de plant, stengel, blad en vrucht, is met kleine, hars-houdende kliertjes bezet, die, nu ze stuk gedrukt worden, hun inhoud laten vervluchtigen. Het vee respecteert dat luchtje en laat de Gagel met vrede; de rupsen, die veelvraten, hebben er een afschuw van en laten de bladeren ongeschonden; de motten willen er evenmin van weten en mijden de linnenkast, zoodra er een paar van die takken in gelegd zijn.

De Gagel is een windbloem. Meeldraadbloempjes, tot tamelijk lange katjes vereenigd, vindt men op de eene, stamperbloempjes,



Foto R. Tepe.

KATJES VAN DEN GAGEL.

tot kleinere katjes samengedrongen, op de andere struik en beide, alleen in dit opzicht verschillend, groeien broederlijk naast elkander. In April, nog voordat de bladeren komen, stuiven ze. Het stoffige meel wordt door den wind voortgeblazen. Even er met den vinger tegen geknipt, en een heele wolk stijgt omhoog. De roode stempels der stamperbloemen staan dicht opeengedrongen; ze richten zich naar alle kanten en zoo ongunstig kan de wind niet zijn, of ze krijgen hun deel. Kortom tijd daarna schrompelen de meeldraadkatjes samen; ze hebben hun taak volbracht en vallen af. De stamperkatjes daarentegen, wier werk nu eerst recht beginnen zal, zwellen en nemen geleidelijk in omvang toe, totdat tegen den tijd, dat het nieuwe voorjaar nadert, de zaden tot rijpheid gekomen zijn. Men zou ze bij oppervlakkige beschouwing allicht voor niets-nuttige, verdroogde resten houden.

Neem ze eens tusschen de vingers en wrijf ze fijn; ge zult moeten erkennen, dat dat luchtje zelfs u te machtig wordt.

DE HAZELAAR.

De Hazelaar is de mythische boom bij uitnemendheid. Tot goed begrip dezer zaak is het noodig, een eenigszins dieper blik in het leven onzer heidensche voorouders te slaan. De Germanen dan stelden er hoogen prijs op, de goden te raadplegen, eer zij een zaak van gewicht ondernamen. Zij gaven aan deze, door het lot te laten beslissen, de gelegenheid, om hun wil kenbaar te maken. Ieder vrije man mocht het orakel en het lot doen spreken. Waar het de belangen van den staat betrof, daar berustte dat recht uitsluitend in handen van den priester en zoowel in het huiselijk als in het maatschappelijk leven ging het met gebed en offering gepaard. Men brak een tak in kleine stukjes, strooide die op den grond en „las” daaruit de toekomst. Waren de teekenen gunstig, dan moest een nadere bevestiging nog volgen; waren ze ongunstig, zoo behoefde de godheid over diezelfde zaak denzelfden dag niet meer geraadpleegd te worden. Maar wat was dat toch: dat „lezen”. En het schrift,

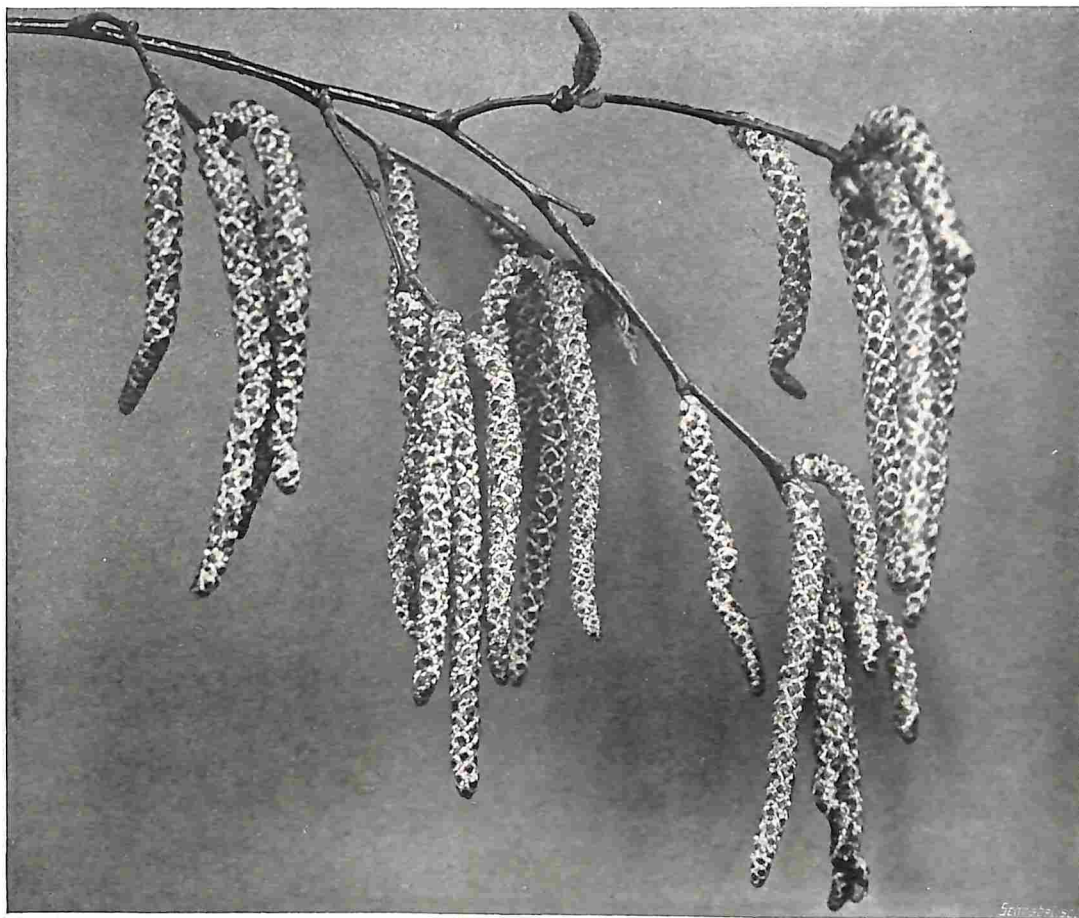


Foto R. Tepe.

KATJES VAN DEN HAZELAAR.

dat men gebruikte, 't zoogenaamde runenschrift, was het misschien boerenbedrog? Of moet men er, erger nog, slechts een legendarische betekenis aan hechten? Toch niet, althans het laatste niet. Takjes van een bepaalden vorm waren de allereerste runen. Later werden ze nagebootst, doordien de priesters een enkelen tak in meerdere stukken verdeelden. En nog later sneed men in die stukken de „runen”. Maar zij behielden in vorm een nabootsing van de stokjes, zooals die oorspronkelijk gebruikt werden, zoodat de samenstellende deelen nog schots en scheef over en door elkander liggen. Op het einde der 2^e of in het begin der 3^e eeuw schijnt er evenwel door heel Germanië een runen-alphabet verbreid geweest te zijn, dat algemeen gevolgd werd. Het bestond uit 24 letters en heette naar de eerste zes er van het Fupark. Het waren

ƿ ƿ

f u p a r c(k) g w h n i ?

ƿ ƿ

v? p? z s t b e m l n g o d.

Nog heden ten dage worden ze op enkele steenen aangetroffen, die nog uit dien ouden tijd overgebleven zijn. Zoo vond men bij den aanleg van de spoorlijn van Augsburg naar Donauwörth in de nabijheid van Nordendorf in 1843 op de plaats van een voormalig kerkhof een steen, waar het volgende in gegrift stond:

ƿ ƿ

= Loga pore

ƿ ƿ

= Wodan

ƿ ƿ

= Wigi donar,

over de betekenis waarvan men het nog niet eens is.

Bij Pietroassa in Rumenië vond men in 1837 de overblijfselen van tempelsieraden der West-Gothen, die op het einde der 4^e eeuw voor de Hunnen hadden moeten vluchten, doch een deel van hun schatten onder een rotsblok verborgen hadden. Daar was o.a. ook een ring bij, met edelgesteenten versierd. De volgende runen waren er in gekrast:

ƿ ƿ

= Gutanio wi hailag,

d. i. Gothisch onschendbaar tempelgoed.

Het runenschrift der Kimbren zag er iets anders uit, doch het hoofdmotief is ook hier weer hetzelfde.

Bij Lund (Zweden) heeft men een grafsteen gevonden met de volgende inscriptie:

ƿ ƿ

d. i. Gunr Rifa Sun ligr hr,
d. w. z. Gunr Rifas zoon ligt hier.

In den muur van een oude kerk bij Aalborg vond men een ouden steen, waarin gekrast stond:

ƿ ƿ

d. i. Kirkior er Christe kent manon,
d. w. z. Kerk is (den) Christen toegekend mannen.

Zoo was deze kerk dus na een strijd tusschen de Christenen en de heidenen ten slotte aan de eersten toegekend.

Het vorenstaande is voldoende, om de overtuiging te vestigen, dat het runenschrift voor den „geletterde” in den oertijd niets geheimzinnigs had. En dat men er bij voorkeur de takjes van den hazelaar voor uitkoos, om dit runenschrift te vormen, laat zich — den vroegen bloei en de algemeene verbreiding van dezen struik in aanmerking genomen — wel denken. Trouwens, ook de takken van andere boomen, van els en beuk, van vlier en taxis, werden voor hetzelfde doel gebezigd.

Door alle eeuwen heen heeft de hazelaar in een reuk van geheimzinnigheid gestaan. De Germanen omringden hun gerichtsplaatsen met zijne dunne takjes, die door een snoer verbonden werden. De wicherode, die verborgen schatten op kon sporen, was het eenjarig lot van een hazelaar en in den tijd, toen het geloof aan heksen en spoken nog hoogtij vierde, waren twee hazelstokjes, kruiswijs op elkaar gebonden, een onfeilbaar middel, om booze geesten, die de melk der koeien stalen, den toegang te versperren. Op het eene werd Jezus, Maria en Johannes gesneden, op het andere Tetragammalon, Adonai en Otheos. Vervolgens werden ze met een weinig was van een op Paschen gebruikte kaars bedropen. Daar werd een wit doekje met wat citroenkruid over

heen gelegd en er werd wat melk door heen gezeefd. Die melk gaf men dan, met het citroenkruid, negen dagen achtereen aan het vee en de geesten bleven op een eerbiedigen afstand.

Zoo'n geheimzinnig waasje: ik mag het wel. Wie, die zich niet graag kind voelt, ook nog in dezen tijd van verlichting?

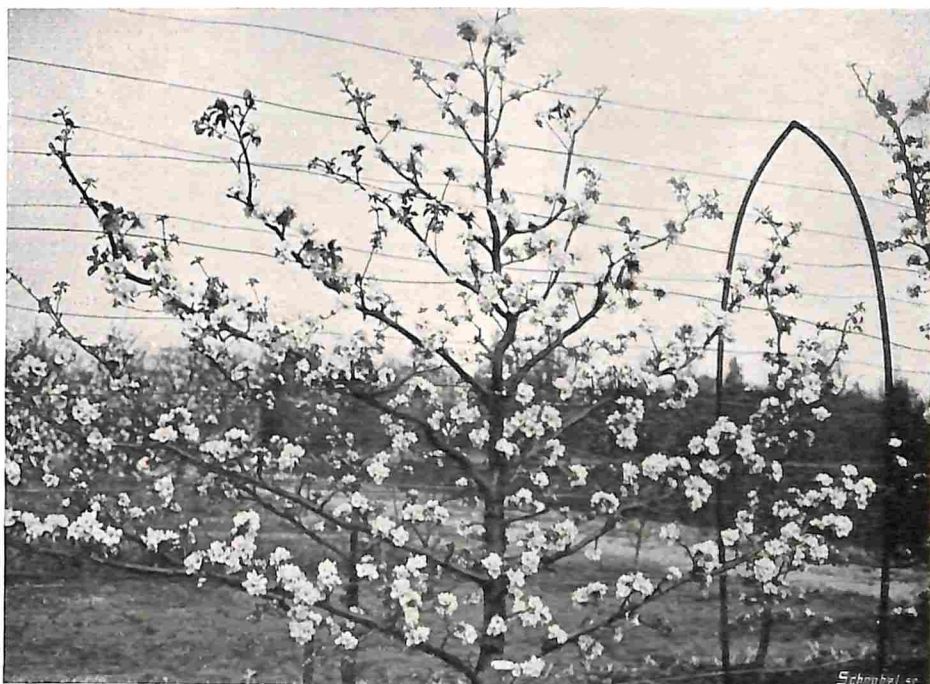
K. SIDERIUS.

MUURBEKLEEDING MET VRUCHTBOOMEN.

ALGEMEEN was het vroeger gebruikelijk om voor muren en schuttingen de ouderwetsche waaiervorm te planten en ofschoon deze, voor enkele soorten en onder speciaal goede behandeling, wel niet geheel ongeschikt is, komt het ons voor dat andere vormen voor dit doel veel beter en geschikter zijn. Wij hebben hier meer speciaal op het oog de palmetvorm — zie onze afbeelding — de U en dubbele Uvorm. Deze vormen hebben hunne gesteltakken; waar het vruchthout op zit, op regelmatige, vaste afstanden vaneen zitten. Een goed snoeier kan deze boom gemakkelijk behandelen en zorgen dat de boom voortdurend en regelmatig draagt, hij heeft geen zorg dat de gesteltakken te dicht zullen komen, omdat ze alle hun vasten, blijvend afstand hebben, waartusschen het vruchthout geplaatst is; wordt dit te lang dan is het zijn eigen schuld en kan hij niet meer snoeien.

Wij zijn in de gelegenheid om onze lezers een palmetappelboom te laten zien, volop met bloemen bezet, dat is voor een goede boom onder behandeling van een goed snoeier een heel gewoon verschijnsel. Toch heeft deze boom wel iets heel bijzonders. Zoo heeft hij het voorgaande jaar een groote honderd appels gegeven en in 1909 nog meer en thans belooft de oogst die der beide voorgaande jaren verre te zullen overtreffen en dat van een tienjarige boom. Maar het meest interessante is, dat de boom een soort is, berucht om zijn sterkte en op zeer laten leeftijd draagt, het is n.l. de Gravensteiner. Zooals men ziet is de boom overladen met bloemen; maar hij is natuurlijk veredeld op dwergonderstam in dit geval op paradijs.

Zooals op de afbeelding duidelijk te zien is, staat deze boom niet tegen muur of schutting maar vrij aan een losse leiding, men noemt dit dan ook vollewind boomen; ook deze vollewind-leidingen zijn in een particulieren tuin wel aan te raden, men moet echter wel bedenken, dat men daarvoor de leiding speciaal moet maken, iets wat nogal vrij kostbaar is, terwijl, als men over muur of schutting beschikt, men niets anders te doen heeft dan een hekwerk aan te brengen. Bovendien heeft de muurbeplanting het groote voordeel, dat men daar kan aanbrengen soorten welke vrijstaande, ook als vollewind-leiding, niet rijp worden. Onze late handperen, zooals b.v. Doyenné d'Hiver, Bergamotte d'Esperen, Tasse Crassame, President Mat, Olivier de Serres, en nog anderen, worden in de gewone omstandigheden slechts bij uitzondering rijp en dan alleen nog maar in een zeer beschutten tuin, het zijn soorten welke meer in het Zuiden thuisbehooren, dus hier een extra warme plaats vragen. Wij planten ze dus aan muur of schutting om de zekerheid te hebben dat ze rijp worden. Hoewel de appels over het algemeen wat sterker zijn, vindt men hier althans zoo goed als geen soorten onder die wel rijp worden als vrijstaande boom, zijn er toch enkele soorten, die tegen muur of schutting gekweekt moeten worden. Wil men mooie, smakelijke vruchten hebben van Canada



PALMETVORM APPELBOOM „GRAVENSTEINER”.

Reinette dan zet men dit soort tegen de muur en wil men eetbare en eenigszins toonbare vruchten hebben van Witte Winter Calville dan moeten ze persé tegen muur of schutting worden gezet. Gelukkig kunnen wij plaatsen, zelfs boerderijen, aanwijzen waar in de laatste jaren gevels en schuttingen van huis en schuur met vruchtboomen zijn beplant en dit met het volste vertrouwen, dat men de boomen later zelve zou kunnen snoeien. Zie dat zijn sprekende voorbeelden, om de vooruitgang op dat gebied aan te toonen. Dat is een gevolg van het onderwijs.

Het is jammer, dat het nog niet overal bekend is dat het betrekkelijk gemakkelijk gaat om zich op de hoogte te stellen van het snoeien der vruchtboomen, daar waar maar over leerkrachten te beschikken is, kan men een cursus krijgen, dat hoeft dan geen volledige tuinbouwcursus te zijn, maar dat kan een speciaal fruitteeltcursus worden, en wel van 10 à 13 lessen. Een goed leeraar kan dan aan goede, ernstige leerlingen in die 10 lessen wel zooveel leeren, dat zij hun eigen boomen met succes kunnen snoeien. Een goed leeraar is ook in staat om de liefhebberij van zijn leerlingen zóó op te wekken, dat zij er al vanzelf toe komen om hun muren en gevels te gaan beplanten met vruchtboomen.

Wij hopen dat de tijden niet ver meer zijn, dat muren en gevels allerwege met fruitboomen zijn beplant, en vooral zal dit ons groot genoegen doen als dit geschiedt op eigen initiatief dan wel om een raadgever of leeraar een plezier te doen.

Gebeurt het op eigen initiatief, dan is men er zeker van dat de boomen goed behartigd zullen worden, dan behoeft deze zaak niet meer zoo sterk aanbevolen te worden, dan zullen de met vruchten begroeide muren spoedig reclame genoeg voor zichzelf maken.

Als wij dan zoo geheel en al den rationeelen snoei op den voorgrond brengen en min of meer doen voorkomen alsof daarvan het welslagen van de geheele aanplant afhankelijk is, dan moeten wij hier direct aan toevoegen, dat dit feitelijk maar een deel van de zorg is, welke men voor de boomen moet hebben.

Afgezien hier nog natuurlijk van de keuze van het plantmateriaal, grond en het meer of minder nauwkeurig planten zelf, speelt een hoogst belangrijke rol de bewerking.

Zooals onze Gravensteiner op het plaatje, dragen honderde andere boomen in onzen tuin, al jaren achtereen, zeer rijk en voldoende. Deze bewering zal voor hen, die aan de misse jaren van weleer gelooven, wel wat kras klinken en allicht de vraag ontlokken, of wij dan geen rustjaren daartusschen hebben? want dat het toch vrijwel regel is, dat men 't eene jaar een appelenjaar heeft en 't andere niet.

Welnu dit bovennatuurlijk — door de menschen aangenomen — verschijnsel kennen wij niet; zelfs hebben wij bitter weinig last van de nachtvorsten in het voorjaar. Dit komt volgens onze meening door de bemesting. Een geregelde, goede bemesting alle jaren, geeft den boom gelegenheid zooveel voedingsstoffen op te nemen, dat hij in staat is alle jaren voldoende krachten te verzamelen om bloemknoppen aan te zetten, ook dan wanneer gedurende de groeiperiode veel noodig is om de vruchten tot ontwikkeling te brengen. Met een mindere of onvoldoende voeding zou er misschien genoeg zijn voor het meer of minder goed tot volkomenheid brengen der vruchten, maar beslist te kort schieten voor het maken van bloemknoppen voor het volgende jaar; men krijgt dan natuurlijk geen vruchten, een rustjaar dus door schuld van den kweeker. En wat het bevrozen betreft van de bloemen der vruchtboomen in het voorjaar, daarover is 't laatste woordje ook nog niet gesproken, het is wel gemakkelijk om een mislukten bloei te schrijven op rekening van de nachtvorsten, onverschillig of ze al of niet geweest zijn. Als die nachtvorsten inderdaad zooveel kwaad doen, hoe komt het dan, dat er altijd boomen bij zijn die niet bevrozen? Hoe wel wij den invloed van de nachtvorsten niet geheel en al kunnen wegedeneren zijn wij toch vast overtuigd, dat het mislukken der bloemen meer moet worden toegeschreven aan een onvoldoende of ondoelmatige bemesting dan aan de nachtvorsten.

Als op deze wijze alle bezwaren — die voor den leek mysteriën gelijken — in den fruitteelt worden opgeheven en de gelegenheid wordt geboden om zich van een en ander op de hoogte te stellen,

dan is het niet meer gewaagd om met klem aan te dringen op het bekleeden van gevels en muren. Natuurlijk zijn niet alle muren even geschikt. Een Zuidmuur is beter geschikt voor het aanplanten van late tafelpieren dan een Oost- of Westmuur, terwijl een Noordmuur al vrij ongeschikt is, maar men moet voor verschillende muren zijn soorten weten te kiezen, ook daarvoor kan men de noodige inlichtingen krijgen.

DE GREEFF.

'T KNEUTJE.

Op de eerste schoone voorjaarsdagen kijk ik altijd uit naar kneutjes. Dan hebben de vogels het nog niet druk met den nestbouw, en laten zich in de nog vrij kale boomen goed bespieden. Dan verlustigt zich het oog aan het weer teruggekeerde prachtige karmijnrood op de borst van het mannetje 1), aan het fijne grijs op het kopje en aan het bruin van den rug, dan luister ik met vergenegen naar het levendige lokken der montere robijntjes.

Met een vrij laag-klinkend „gegeg, gegegegege...” komen ze aangevlogen, en langzamerhand stijgt het geluid, om niet zelden tot hooge piepende tonen over te gaan, alsof het vogeltje boos was. Ginds zingt er weer eentje heel anders, hier lukt een wijfje, en heen en weer vliegen zij over de boschjes. Er is haast

geen bepaald gezangschema uit hunne prestaties op te maken, net als bij groenvinken en puttertjes. Maar steeds domineert het „gegeg” in hun voordracht, terwijl ook niet zelden een kanarieachtige triller wordt opgemerkt of een „grrrrr”, zooals van groenlingen, nu eens hoog, dan weer dieper, overgaand in een ruw knarsen. Dr. Voigt vergelijkt het geluid van sommige exemplaren zelfs met leeuwerikengezang, maar dat is mij nog nooit opgevallen, ofschoon ik het me goed kan voorstellen, want onder de kneuen zijn veel goede zangers. Ook wel stummers, maar dat is altijd zoo. Vooral bij de Duitschers (door leden van Haüfling) worden ze veel als kooivogels gehouden. 't Volgend motief hoort men ook vaak aan 't robijntje:



of



waardoor men, zooals voornoemde Voigt zegt, den indruk krijgt: „als habe er seine Freude daran, als wolle er mit seiner Kunst paradieren”, en daar is veel van aan.

Het kneutjesnest is, zooals de afbeelding duidelijk toont, een vrij platte nap van droge worteltjes en halmen, van binnen sierlijk gevoerd met wol, draden, distelpuis, paardenhaar enz., die samen een lekker warme

onderlaag vormen voor de eieren, en later voor het jonge broed.

Men vindt deze nesten vaak genoeg in dichte doornheggen, boschjes en in jonge dennetjes, slechts een klein eindje van den grond verwijderd. Langs spoorlijnen, waar houtgewas langs groeit, zijn zij talrijk te noemen, evenals de geelgorzen, en het zou aanbeveling verdienen, langs de lijn beboschingen aan te brengen, zooals reeds hier en daar in Duitschland geschiedt, en waarop Thijssse de aandacht al eens heeft gevestigd voor ons eigen land. Dat zou 'n mooi ding zijn voor onze Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

Het kneutje is uitsluitend zaadeter, zooals zijn stompe gorzen- of vinkensnavel reeds aanduidt. Misschien neemt hij ook wel eens zaden van nuttige planten, maar schadelijk wordt hij toch niet door zijn vrij gering aantal.

Wanneer ik in de gelegenheid ben, u een foto van den ouden vogel te toonen, hoop ik nader op de kneu terug te komen.

Ge kunt alvast beginnen met er in April of Mei eens naar uit te kijken.

A. B. WIGMAN.

1) De borst van de jonge mannetjes wordt reeds in het tweede jaar rood; in den winter is het prachtige karmijn door grauwe veerrandjes bedekt, en bij gevangen vogels komt het nooit meer te voorschijn. Daarom heb je aan een kneutje buiten veel meer plezier dan aan een gevangen exemplaar; dat is bij haast alle vogels het geval.



Foto J. L. Jansen.

NEST MET EIEREN VAN HET KNEUTJE.